

**TARİHTE DOĞU-BATI ÇATIŞMASI
VE KÜRE-MUHAFAZAKARLAŞMA:
BATILILAŞMA KAVRAMI VE TARTIŞMALARI
NİÇİN YOK OLDU? TARİHİN SONU VE ÇATIŞMANIN
MUTLAKLAŞTIRILMASI, GELECEĞİN BELİRSİZLEŞMESİ
VE ANTİ-ÜTOPYACILIK ÜZERİNE**

Ertan Eğribel-Ufuk Özcan

Tarihin başlangıcından bu yana toplumlar arası ilişkiler içinde karşıtlıklar ve bu karşıtlıkların uygarlık düzeyinde çatışmaya dönüşmesi nedeniyle tek bir evrensel uygarlıktan söz edilememiştir. Uygarlıklar arası çözüm farklılıkları, ayrıcalıkların ve çatışmanın süreklilik kazanması gibi nedenlerle uygarlığa temel oluşturan değerlerin ortaklaşması ve tek bir dünya uygarlığının ortaya çıkması mümkün olmamıştır. Bu açıdan tarihte sıra dışı bir sapma gibi görülebilecek bir gelişme, XIX. yüzyılda Batı'nın kendi çözümünü ve uygarlık değerlerini evrenselleştirmeye yönelmesidir. Müdahale, işgal, savaş, sömürgecilik ve misyonerlik gibi faaliyetlerle at başı yürütülen bu süreç, Batı dışı toplumların Batılı değerler ve reçetelere uygun olarak dönüştürülmesi ve yeryüzünde tek bir uygarlığın kurulması hedefiyle ilişkilidir. Sonuçta Batı dünya egemenliği tüm insanlığı birleştirecek ve temel toplumlar arası çelişkilerin çözülmesini sağlayacak bir umut olarak görülmüştür. Modernleşme, Batılılaşma, çağdaşlaşma vizyonları veya evrensel birer sistem olarak gösterilen kapitalizm ve sosyalizm hedefleri, insanlığın ortak bir gelişme çizgisinde bütünleşmesi fikrine dayanıyordu. Toplumlar ve uygarlıklar arasındaki farklılaşmaları yok sayan bu evrenselci, bütüncü ve tekçi anlayış toplum bilimlerinde de genel geçer hale gelmişti. Sıfatı ne olursa olsun, evrensel, ortak, tek bir uygarlık görüşünün savunulması "ideolojiler çağı"na (sadece XIX. yüzyıla değil, XX. yüzyıla da) damgasını vuruyordu. Bir bakıma bu bakış açısı XIX. yüzyıl öncesini tarih-öncesi bir devir olarak yansıtıyor (Fransa'da büyük devrim sonrası gündeme gelen "*ancien régime*" tartışmaları da bu çerçevede anlam kazanmıştır) ve büyük bir üstünlük gösterisiyle tarihin yeni başladığı, insanlık için yepyeni bir çıkışın açıldığı ilan ediliyordu. İdeolojileri ve metafiziği küçümseyerek onların karşısına "*nesnel, pür bilim*"i çıkarma eğilimlerinin bile kendisini bir "*izm*" ile ifade etmesi dikkat

çekicidir. Marksizm ve pozitivism, kendilerine evrensel bir kurtarıcılık misyonu atfederek insanlığın bütününe kucaklayan bir sistem önerisi getirdiler. Comte'un "yeni insanlık dini" ve Marx'ın "evrensel komünizm" ideali "tek uygarlık" fikrinin somutlaşmasıdır. Bertrand Russell'ın "evrensel, tek bir dünya devleti" anlayışı da aynı mantıksal sistemin bir uzantısıdır. Russell, uygarlıklar ve uluslar arasındaki farklılaşmaların ve bundan kaynaklanan savaşların önlenmesi için tek bir dünya devletinin kurulması gerekliliğini öne sürmüştür. Saf bilimsel bir mantıkla mücehhez bu devlet, yeryüzündeki yerel ve ulusal çaptaki tüm güç tekellerini kırarak, dinlerin binlerce yıllık egemenliğine son verecekti. Modern Batı düşüncesinde buna benzer çok sayıda evrenselci dünya tasarımı örneklerini vermek mümkündür. Aslında bütün bu toplum tasarımlarının hepsi sonuçta aynı kapıya çıkıyordu. Batı, kendi uygarlık değerlerinden vazgeçmeden kendi çözümünü tekleştirip evrenselleştiriyor ve böylece tek bir uygarlık anlayışını tüm insanlığa empoze etmek istiyordu. Toplamlar arası ilişkiler düzeninde belli sorunlar olsa bile, toplumsal değişme ve tarihsel ilerleme perspektifinin uzun vadede bütün bu sorunları çözeceği görüşü yaygınlık kazanıyor ve gelecekte tüm insanlığın bir "yeryüzü cenneti"ne, genel bir barış ve refaha ulaşacağı iddia ediliyordu. Ütopyacı sosyalistlerin ve burjuvazinin iyimserliğine, yeni topluma kılavuzluk edecek olan bilim ve bilimsel dünya görüşleri eşlik ediyordu. Doğa bilimleri insanın doğa karşısında egemen olmasını sağlayarak büyük başarılar elde etmişti; doğa bilimlerinin yolunu izleyecek olan toplum bilimlerinin de benzer bir şekilde toplum olayları ve insan üzerinde denetim ve egemenlik kurabileceği düşünülüyordu. I. Dünya Savaşının yıkımları bile bilime ve bilimsel dünya görüşlerine beslenen bu aşırı güveni sarsmayacaktı. XIX. yüzyılda ve sonrasında toplum içi ve toplumlar arası düzeyde meydana gelen çatışmalara, hatta XX. yüzyılda milyonlarca insanın ölümüne yol açan ırkçılığa ve iki büyük dünya savaşına rağmen gelişmeler ve gelecek önünde kaygılı olanlar kötümserlikle suçlanıyordu. II. Dünya Savaşının yıkıntılarının üzerinde, modernleşmenin insanlığa umut, kalkınma ve refah vaat eden yeni bir dalgası vurdu. Elbette dünyada hala birtakım sorunlar vardı ama bunlar modernleşme yolunda meydana gelen arızı yol kazalarından başka bir şey değildi. Büyük savaştan sonra dünya kapitalist ve sosyalist olmak üzere iki büyük kampa ayrıldı. Bu kampların dışında kalan bir de Üçüncü Dünya vardı ve az gelişmişlikle damgalanan bu dünya kapitalist ve sosyalist kamp arasında rekabet ve çatışmalara konu olacaktı. İki süper güç arasında bir yandan soğuk savaş sürerken, diğer yandan ciddi bir nükleer çatışma riski de bulunuyordu. Buna rağmen Batı içi bloklar arasında dünya egemenliğinin paylaşılması temelinde belli bir denge sağlandı. Uluslararası düzlemde sağlanan bu denge, iki bloklu ama sonuçta uzlaşmaya dayalı tek bir dünya görüşünü de genelleştiriyordu. Her iki blok, özellikle teknolojik imkanlar, siyasi nüfuz ve ideolojik hegemonya açısından birbirlerine karşı üstünlük sağlama yönünde çıkışlar yapsa da, modernleşme göstergeleri bakımından benzer ölçütlere başvuruyor ve bu ölçütlere dayalı olarak birbirleriyle rekabet ediyorlardı. Batı içi ayrışmada her

bir blok, sağlık, eğitim, teknoloji, konut, elektrik, demir-çelik, üretim, kültür-sanat, özgürlük ve demokratikleşme alanlarında ne kadar ileri gittiklerini gösteren (tüketimle ilgili) rakamlar paylaşıyordu. Batı içindeki iki güç arasındaki rekabet dünyaya yaramıştı! Rekabetin coğrafyası olarak dünya da yeterli olmuyor, bir de uzayda yarışılıyor, maymunlardan sonra insanlar da uzayda serüvene çıkıyor, uzayda yürüyordu. İnsanlık artık aya bile ulaşmıştı. Bu başarı, salt belli bir siyasi bloka mal edilemezdi, “bütün insanlık için büyük bir adım”dı. Dünyadaki çatışmalar gelip geçiciydi! Aslolan küreydi, uygarlık değil! Tarihten, insandan, uygarlıklardan arınmış tek bir dünya/küre fikri uzaydan daha güzel görünüyordu.

Artık mekan ve zamanın sıkışmasından söz ediliyordu ve bunun getirdiği kırılmalar da kaçınılmazdı. 1980’lerin sonlarına gelindiğinde Berlin Duvarı’nın çöküşü önemli bir dönüşümün habercisiydi. Batı içi çelişkiler artık ortadan kalkmıştı. “Tarihin sonu”nu ilan etmek için önce sahada belli bir “temizlik” yapmak gerekiyordu. Bloklar arasındaki buzlar çözülüyor, sınırlar belirsizleşiyordu. Küresel bir dünya algısının daha da güçlenmesi için bir fırsat doğmuştu. Çok geçmeden Sovyetler Birliği’nin çöküntüsü geldi. Tek bir mermi patlamadan, havada tek bir roket uçmadan Sovyetler tasfiye edilmişti. Hemen ardından “küreselleşme” şiarı dünyanın gündemine girdi. Artık tek bir dünyadan, bütün insanlık için yeni fırsatlardan söz ediliyordu. İyimser beklentiler güçlendi. Aynı sırada Atlantik ötesi emperyal güç özellikle Ortadoğu’nun istikrarsızlaştırılmasında bilfiil rol oynadı. Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya kan gölü haline gelmişti. Ama dünya kamuoyunda ciddi bir tepki görülmedi. Küreselleşme süreci sorunsuz bir biçimde sürdü! Ancak 11 Eylül 2001’de, dünya kapitalizminin merkezinde gerçekleşen patlamalar ile birlikte, geçmişte komünizm hayaletiyle ürkütülen Batı kamuoyu yeni bir korkuyla ve nefret suçuyla karşı karşıya getirildi: İslamofobi. Ve her şey birdenbire tersine döndü. Küreselleşme, kısa süre içinde kendi çelişkisini ve düşmanını yaratmıştı. Küreselleşme ile çatışma, farklılaşma birbirine zıt şeyler değildi ki! Artık dünya tek bir uygarlık ile özdeşleştirilmiyordu. Tarihin sonu ilan edildiği anda Batı yeni ve aslında hiç ortadan kalkması söz konusu edilmeyen, tarihi olmayan ama modern-öncesi çatışma anlayışına uyumlu, mutlak, dini özelliklerle donanmış bir düşman icat ediyordu. Diğer bir deyişle verili düzen ve düşman sürgit bir çatışma içine girerken tarihi bir aşama söz konusu değildi. Bunun genel geçer hale gelmesi için önce Batı modernizminin evrensel toplum modeli ve düşüncesinin de kırılması, savunulamaz hale gelmesi gerekiyordu.

Küreselleşme söylemi, önce daha önceki iki yüzyıl boyunca dile getirilen modernleşme, Batılılaşma, ulusallık, evrensellik, eşitlik, özgürlük gibi iddiaların altını oymaya yöneldi. Modernizm projesiyle gündeme getirilen bütün temel ilke ve değerler eleştirilmeye başlandı. Sosyalizm de geçerli bir toplumsal sistem olarak gösterilmekten vazgeçildi. Dünya bir kere daha kurtarılmıştı. Öznesi ve kahramanından da söz edilmiyordu! Tek bir dünya vardı ama uygarlıklar arası farklılıklar sürüyordu. Eski Doğu uygarlıklarının yer aldığı merkezi coğrafyada gerçek anlam-

da bir yenilgi hali, yandaşlık ve belirsizlik içinde bocalamaya dayalı itişme, çürüme ve kokuşma yaşanıyor, çözümsüzlük manzaraları doğallaşıyordu. Batı dünyası, ortaya çıkmasında bizzat rol oynadığı derin farklılaşma, ayrışma ve çatışmaların dert edilmemesini istiyordu. Hatta kimlik farklılıkları, ayrışmaları özgürleşme ve demokratikleşmenin göstergesi olarak yüceltiliyordu. Dinsel, mezhepsel, etnik farklılıklar doğal karşılanıyor, çokkültürlülük adına ön plana çıkarılıyordu. Melezleşme görüşleri de öne sürülmüştü ama kimlikler mutlaklaştığı ve kimse kendi kimliğinden vazgeçmediği için asimilasyon fikrini genel geçer hale getirmek de mümkün değildi. Buna paralel bir doğrultuda, geçmişte Batı'ya karşı bir direnç unsuru olarak tanıtılan ulus birliği, milli egemenlik, ekonomik bağımsızlık gibi ilkeleri savunmak hakaret olarak kabul ediliyordu. Batı içi çelişkiler içinde varlığını belirtmede, kimliklerini tanıtmada geçerli olan toplumların tarihi özellikleri, farklılıkları artık önemli olmaktan çıkmıştı. Modernleşmenin temel ilkelerinden vazgeçilmiş, artık bir tehdit olmaktan çıkan sosyalizm seçeneğine karşı "tarihin sonu" ilan edilmişti. Uygarlıklar arası çatışma görüşü bu konjonktürde, Batı tarafından Doğu'nun kendi cephe örgütlenmesinin olmadığı ve savunmasız kaldığı bir dönemde gündeme getirildi. Batı içi çelişkilerin son bulduğu bir dönemde, Batı Doğu ile mutlak farklılaşmayı ve dine dayalı geleneksel çatışma biçimini öne çıkardı. Bu çatışma içinde Batı kendi üstünlüğünden, Doğu üzerinde egemenliğinden vazgeçmediği için küre-muhafazakar dünya görüşü tüm dünya üzerinde genelleşecektir. Aslında ne tarihin sonu, ne de uygarlıklar arası çatışma görüşü içinde verili ilişkiler aşılmak istenmediği için şiddet ve kaos geçerli düzen haline geliyor, her türlü kurtuluş özlemi, yeni dünya arayışı, çatışmasız, barış içinde bir dünya beklentisi bütünüyle gözden uzaklaşıyordu. Böyle bir ortamda insanların gelecekle ilgili beklentilerinin olmaması, ütopyaların ortadan kalkması doğal görülüyor, tam tersine felaket ideolojileri, anti-ütopyacı görüşler, anlık olanın yüceltilmesi genel geçer hale geliyordu. XIX. yüzyılda Batı'nın evrenselcilik, ilerleme anlayışı içinde bütün dünyaya getireceği umulan çözüm anlayışının, farklılıkların, çatışmaların, sömürünün sona ereceği beklentilerinin son bulması, bunların geçersiz, anlamsız, temelsiz olduğu görüşünü yaygınlaştırırken, gelecek beklentisinin ortadan kalkması, çıkışsızlık, anti-ütopyaların da somut, gündelik bir gerçeklik olarak gündeme gelmesine neden oluyordu. Mevcut düzen kendisini belli bir geçmiş-gelecek düşüncesinden bağımsız olarak mutlaklaştırdığı için güncel gerçeklik ve iktidar da dayanaksız ve iğreti kalmıştı.

Tarihin, ilerleme anlayışının ve bütünsel teorilerin son bulduğu yolundaki görüşler günümüzde uygarlıklar arası çatışmaların mutlaklaşması temelinde sürdürüldüğü için küre-muhafazakarlaşma kaçınılmaz hale gelmiştir. Batı-merkezcilik eleştirileri kimi zaman ABD-merkezci küreselleşme karşıtlığına dönüşse bile yeni bir dünya görüşü ve geleceğe yönelik bütünsel bir kavrayış söz konusu değildir. Bu nedenle tekilleşme, karamsarlık, itişme ve kaos, anti-siyaset, anti-kültür yeni dönemin özellikleri olarak öne çıkmaktadır. Tarihin sonu, ilerleme anlayışının terk

edilmesi gerçekte bir yönüyle Batı-merkezci modernleşmenin zaferini, diğer yandan da sonunu belirtmektedir. ABD kendi çözümünü / kimliğini evrenselleştirmek yerine dünya egemenliğini evrenselleştirdiği için modernleşmeden, evrensel toplum modellerinden vazgeçerken, küreselleşmenin ve taşralaşmanın/ yerelleşmenin savunuculuğuna koşulmuştur. Mevcut dünya dengesizliğinin sürgit devamını savunan mutlak kimlikler savunuculuğu geçmişin ve geleceğin değersizleştirilmesine kapı aralamıştır. Geçmiş (tarih) ve gelecek (ütopya) fikri gözden düşürüldüğü için varılan yeri akla dayalı savunmak da mümkün değildir. Bu bir kısır döngüye ve açmazın genel dünya görüşü haline gelişine neden olacaktır. Belli bir aşama amaçlanmadığı için kırımlar, felaketler doğallaşırken, mevcut düzene karşı her türlü muhalefet de gelecek perspektifinden yoksun olduğu için çözümsüz kalacak, giderek düzenin ürettiği dinamizmin sınırları arasına sıkışacaktır. Yaşadığımız çağda toplumsal muhalefetin belli bir gelecek ütopyası olmaması nedeniyle isyanı genelleştirmek ve yaygınlaştırmak, insanları isyan içinde dönüştürmek ve ortaklığını sağlamak, bunu sürekli hale getirmekte belli zorluklarla karşılaşılacaktır. Çözüm belirsizleşirken bu isyanlara karşı paranoya hali, komplo teorileri de alabildiğine yaygınlaşacak ve anlamlı bir çıkış olanağının kanallarını tıkayacaktır. Çağımızda artık modern ve postmodern durumun birlikte yaşandığı iddia edilse bile, modernizmin hedef ve ölçütleri belirsiz kaldığı için yarım kalmış bir projeden bahsetmek de anlamsızlaşmıştır. Modernizmin tamamlanması gibi bir amaç gereksizleşmiştir. Batı, modern çağda olduğunun aksine kendisini evrensel değerler taşıyan bir uygarlık olarak tanımlamaktan vazgeçmiştir. Ama bu vazgeçiş bir geri çekilme, elinde olan üstünlüklerden veya kimliğinden vazgeçmek anlamına da gelmemektedir. Tam tersine “Batı’nın biricikliği”ne vurgu yapılmakta ve “Batı ve gerisi” (*the West and the Rest*) sözünde ifadesini bulan ayrıştırıcı/ ötekileştirici yaklaşım geçerli kılınmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, bütünsel bir dünya ve tarih anlayışı, çatışmaların son bulacağı ortak bir gelecek tasavvuru artık savunulmamaktadır. Uygarlıklar arasında eşit bir diyalog ve barıştan söz edilmemekte, ancak mutlaklaştırılan kimlikler çerçevesinde “dinler arası diyalog” gündeme getirilmektedir. Bu yapay gündem de mevcut egemenlik ilişkileri içinde üstün olan tarafın üstünlüğünü tartışmamaya ve bu üstünlük temelinde bir diyalogdan başka bir şey değildir. Küreselleşmenin hakim felsefesinin toplum bilimlerde de belli bir yansımaları olacak, yeni kavramlar öne çıkarılacaktır. Günümüzde Batılılaşmadan, sosyalizmden, ulusal kalkınmadan, refaktan, bağımsızlıktan söz edilmezken, modernleşme değişik bir tarzda, Batı dışı modernlik, melezleşme veya postmodernlik gibi kavramlarla savunulmaktadır. Mevcut koşullar altında, yakın geçmişte modernleşme karşıtı olan veya modernleşmeyi savunan kesimler bir başka alternatif görüş öne süremedikleri için hep birlikte ABD eksenli küreselleşmenin savunuculuğuna koşulmuşlardır.

Bu noktada durup sormak gerekiyor. Geçmişte farklı siyasi kimliklerle Batılılaşmanın militan savunucusu rolünü üstlenerek Batılılaşma ile modernleşmeyi

özdeşleştirenler bugün bu görüşlerinden kolaylıkla nasıl vazgeçtiler? Batılılaşma ile ilişkili modernleşme kavramı ve tartışmaları neden buharlaştı? Batılılaşmadan günümüzde niçin söz edilmemektedir? Bir başarı veya başarısızlık mı söz konusudur? Bu kimin adınadır? Batı dışı ülkeler adına yeni bir atılımdan ve düzenden söz edilebilir mi? Geçmişte “çarpık” da olsa Batılılaşma adına belli bir mesafe alındığı söylenirken, ekonomi, toplum, siyaset, eğitim, demokratikleşme gibi çeşitli düzeylerde karşılaştığımız sorunlardan, başarılarından söz edilirken, bu yönde ortaya çıkan sonuçlar birdenbire buhar olmuştur. Bu bir çelişkidir. Bu çelişkiyi sadece bakış açısı değişikliği ile açıklamak da mümkün değildir. Modernleşmenin güncel ve tarihi bağlamda tanımlanmasının nedeni dünyada gelişmeleri yönlendiren güçlerin veya toplumlara üstünlük kazandıran yöntemlerin tanınması, bilinmesidir. Modernleştirici güçler ile uyuşmazlık içinde bulunmak, yakın bir dönem öncesine kadar, gelişmelerin gerisinde kalmak, çağdışılık belirtisi olarak tanımlanıyordu. Günümüzde de dünyayı biçimlendiren, yönlendiren güçler bilinmesine, bu güçlerle Batı dışı toplumlar arasında uyuşmazlık ve farklılıklar olduğu gözlenmesine rağmen bundan birtakım sonuçlar çıkarmak konusunda belli bir çekingenlik, mahcubiyet vardır. Bu durum hem Doğu, hem Batı toplumları açısından geçerlidir. Bu çekingenlikte, iki yüz yıllık bir deneyimden çıkarılacak sonuçların gereklerine uygun siyasi sorumluluğu üstlenme konusundaki gönülsüzlük önemli bir rol oynamaktadır. Batı üstünlüğünden memnundur ve bunu tartışılmaz görmektedir. Doğu ise bu üstünlüğü benimseyerek, tartışılmaz görerek içkinleştirmiştir. Bu anlamda dünya sorunları ve çözümü konusunda her iki taraf da gönüllü davranmamaktadır. Mevcut durum mutlaklaştırıldığı için her iki taraf da pasif bir biçimde mevcut düzeni sürdürmeye, temel sorunlar dışında anlık, gündelik sorunların çözümü yolunda uzlaşmışlardır. Batı dışı ülkeler, kendilerine has (Batılı olmayan) modernleşme pratikleri geliştirmek yolunda yürüyeceklerdir. Batı ile Batı dışı ülkeler arasındaki çelişkilerin sürmesi de kaçınılmazdır. Zaten bir uyuşma ve uzlaşma da amaçlanmamaktadır. Gerçek bir uzlaşma olması ve bunun düzen/sistem haline gelmesi için çözümde bir süreklilik olması gerekir. Oysa “yeni dünya düzeni”nden söz edilirken, aynı rahatlıkla “yeni dünya düzensizliğinden” de söz edilebilmektedir. Başka deyişle belirsizlik, değersizleşme ve kargaşa “yeni dünya düzeni”nin tanımlayıcı bir niteliğini oluşturmaktadır. Bu anlamda pasif uzlaşma Doğu-Batı çatışmasının bittiğinin değil, tam tersine açmaz haline geldiğinin, mutlaklaştırıldığı bir göstergesidir. Bu nedenle Batılılaşmaktan, Batılı gibi olmak gerekliliğinden söz eden kalmamıştır. Batı dışı toplumların modernleşme yolunda geçirdikleri değişikliklere rağmen, Batı üstünlüğü temelinde farklılıklar çeşitli düzeylerde, günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Batı dışı toplumların iki yüz yıla yayılan modernleşme deneyimi Batı ile eşitlenmeleri veya belirli avantajlar sağlamaları sonucunu vermemiştir. Bu durumun en açık göstergesi, bugün, geçmişte modernleşme ile elde edilen başarı ve kazanımların bir anda değersizleşmesi ve önemli olmaktan çıkmasıdır. “Batı dışı modernleşme” ve “hayali modernlik” gibi yeni açıklamaları bu

açıdan değerlendirmek gerekmektedir. Modernleşme deneyiminden olumlu yönde kazanımlar çıkarmak arzulanmadığı gibi, hala süren Batı üstünlüğünün sorgulanması ya da direnç gösterilmesi de amaçlanmamaktadır. Tam tersine amaç, yeni koşullarda daha Batı düzenine daha etkili bir biçimde uyum sağlamaktır. Ancak Batı, günümüzde küreselleşmeyle daha baştan bu anlamda bir ortaklık ve paylaşım hiçbir biçimde yaşanmadığı için, modernleşme ortak bir hedef ve yön tayin edici olmaktan çıkmıştır. Mesele küresel güçlere ve postmodern istilaya karşı koymak değil, güncel, geçici, anlık, dünyevi ve maddi olanın belli bir tarihsel bağlamdan kopuk bir biçimde ele alınması ve tanımlanamamasıdır. Bu anlamda klasik modernleşme anlayışından bir kopma söz konusudur. Geçmişte dışlanan dinin/kutsalın, metafiziğin geri dönüşünden söz etmek bu nedenle yadırganmayacaktır. Ancak yeni dönemde belirsizlik ve değersizleşme yeni düzenin özelliği haline geldiği için dini dogmaların ve açıklamaların da kolaylıkla dışına çıkılabilmektedir. Olaylar üzerinde toplumca, çeşitli toplum güçleri aracılığıyla etkili olmak söz konusu olmadığı için büyü, fal gibi doğa-üstü, din-dışı metafizik açıklamalar ve güçler öne çıkarılacaktır. Artık sosyalistler bile gelecek fikrinden, daha güzel bir dünya fikrinden otoriterlik diye vazgeçmiş, bireysel ve toplumsal düzeyde geçerli olan bir çıkış görülmediği için anti-ütopyacı anlayışlar genel geçer dünya görüşü haline gelmiştir.

Batı üstünlüğünün Doğu toplumları tarafından kabul edilmesi, mutlaklaşması elbette Doğu-Batı çatışmasının bir biçimde çözüme kavuşmasının kanıtı değildir. Melezleşmeden söz edilse de bunu Batı dışı toplumlarda yaşayan ama kendisini oraya ait görmeyen tuzu kurulardan başka savunan ve benimseyen yoktur. Batı üstünlüğü temelinde ortaya çıkan küreselleşmeye ve Batı dışı modernleşmeye verilen destekle Batı üstünlüğü belli bir süre, geçici bir süre daha varlığını sürdürebilir. Ancak buna karşı çıkmak, sorular sormak, konuyu tartışmak hepimizin hakkıdır. Özellikle belli koşulları ve kimlikleri mutlaklaştırmadan uygarlıklar arası çatışmanın aşılabilirliğini savunmak belli bir tarih görüşünü de zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle mesele tarihte ve bugün Doğu-Batı çatışmasının olmadığı görüşünü savunmak değildir; çatışmayı mutlaklaştırmadan çatışmanın kökenini tartışmak ve aşmak gerekir. Doğu toplumları tarihte Batı uygarlığı olmadan belli bir çözümün, uygarlığın sahibi olmuşlardır. Ancak Batı uygarlığının ortaya çıkışı ve farklılaşması belli sorunlara neden olsa bile Doğu-Batı uygarlıkları arasındaki çatışma dünya tarihinin birliğini oluşturmaktadır. Bu tarihi serüveni reddetmeden sorunlara neden olan Batı saldırganlığının ve sömürüsünün ortadan kalkmasını savunmak gerçek diyalog ve barışın da temelleri olabilir. Konumuzla ilgili güçlüklerin başında, toplum, uygarlık gibi birimler yerine küreselleşmenin zorunlu, kaçınılmaz, verili bir tartışma çerçevesi olarak görülmesi gelmektedir. Böylece Batı üstünlüğü (ABD merkezli küreselleşme) tartışma üstü, tartışma dışı bir nitelik kazanmaktadır. Böyle bir bakış açısı küreselleşmenin zorunlu, mutlak bir olay olarak görülmesi nedeniyledir. Geçmişte Batı'ya atfedilen evrensellik yakıştırmasında olduğu gibi bu sefer

de küreselleşmeye benzer yakıştırmalar yapılmakta ve ona karşı direnç göstermek mümkün olmamaktadır. Küreselleşme aynı zamanda modern toplum ve uygarlık birimlerine karşı, kendisine bağlı etnik, dinsel, cinse dayalı mutlak kimlik kalıplarını kışkırtmaktadır. Batı dışı toplumların küreselleşme içindeki yeri ve rolü Batılılaşma yerine bu kimlik kalıplarına dayalı olarak, küre-yerelleşme çerçevesi içinde tanımlanmaktadır. Günümüzde Batılılaşmadan söz edilmezken, yakın geçmişteki çeşitli Batıcılışma biçimleri olan milliyetçilik, ulus-devlet, sosyalizm eleştirilirken küre-yerelleşme dayatması, taşralaşma ve darlaşma coşku ile benimsenmektedir. Toplum bilimlerinde de Batılılaşma ile ilgili tartışmalar, klasik literatür bir kenara bırakılırken küre-yerelleşme literatürü giderek birkaç kütüphane dolduracak hale gelmiştir. Bu durum boşuna değildir. Modernleşme serüveninde olduğu gibi, günümüzde küreselleşme veya küre-yerelleşme süreci de Batı çıkarlarına hizmet etmek anlamına gelmektedir. Batı yayılmacılığı için çalışmak, Batı yayılmacılığının içinde olmak küreselleşme sözcüğü ile ifade edilmektedir. Küreselleşme içinde farklılıkları savunmak ve mutlak hale getirmek mümkün olduğu için Batı bu açıklamadan memnundur. Bunun için Batı'yı suçlamak, şikayet etmek de gereksizdir. Bize düşen, sınıf, cins, etnisite farklılıklarının, soygun ve sömürünün olmadığı, özgürlük ve eşitliğin hakim olduğu, barış içinde bir dünyayı savunmaktır. Buna Batı insanı da muhtaçtır. Günümüzde Batı düzeni sürdükçe, küre-muhafazakarlaşma geçerli oldukça bütün insanlığı çürüten bir süreç işlemektedir. İnsanlığın bu kötümser, çürümüş düzeni aşacak birikimi, mirası olduğu gibi toplumların da beklentisi bu yöndedir. Günümüzde küre-muhafazakar nitelikte her türlü uygulamaya, tıkanmaya karşı insanın kendi yaşamını geleceğe yönelik olarak aşma ve dönüştürme çabasına ihtiyaç vardır. "Gezi ruhu" gündelik siyasetin açmaz ve kısırlıklarına karşı geleceğe yönelik bu bilinci ve umudu temsil etmektedir.